

Mill.; og regner man med en jævn Stigning af Forbruget, i Lighed med hvad der hidtil har været Tilfældet, skulde Jordens virkelige Jærnbeholdning være opbrugt i omtrent 60 Aar; imidlertid er der ingen Tvivl om, at man til den Tid vil være i Stand til at anvende de mulige eller de for Tiden kun lidt kendte Beholdninger, og de vil kunne slaa til i en uoverskuelig Fremtid.

Derimod kan det ikke nægtes, at Forholdene stiller sig meget ugunstigt for de evropæiske Lande, naar man ser fremad i Tiden; den forholdsvis ringe Jærn- (og forøvrigt ogsaa Kul-) beholdning i Evropa maa sikkert bevirke, at Industriens og dermed hele den materielle Kulturs Tyngdepunkt mere og mere vil vandre herfra og over til de andre Verdensdele.

O. B. Bøggild.

Johannes Steenstrup, *Kundskaben om Jorden gennem Tiderne, en Oversigt over Geografiens Historie til Vejledning ved historisk Studium, København 1910.* — *Etnografien en Oversigt, til Vejledning ved historisk Læsning og Studium, København 1902.* — *Tillges Boghandel.*

Om end nærmest af Betydning for Historikerne, har de to ovenfor nævnte Skrifter tillige ikke ringe Interesse for Geografer.

Med den Klarhed og Letfættelighed, som er egen for Forfatterens Fremstilling, er der i det første af disse gjort rede for den Kundskab, der i de henfarne Tider har været til Stede angaaende Jorden og dens Plads i Himmelummet, samt fremdraget de Mænd, der særlig har bidraget til efterhaanden at udvide hin Kundskab.

I dens første Kapitel, Menneskenes og States Forhold til Jorden og Landene, er der fremsat Anskuelse, der, om de end i større eller mindre Udstrækning tidligere er blevne omhandlede, dog næppe andetsteds er blevne fremstillede mere indlysende og overbevisende. Her, som ogsaa i de øvrige Kapitler, maa man beundre den udstrakte Viden, Forfatteren lægger for Dagen. Han paaviser her, efter at have lagt paa Sinde, at Historikerne ikke blot bør have Kendskab til de geografiske Forhold i Nutiden, men lige saa meget til de tidligere Tiders, hvorledes Menneskenes Virksomhed har haft stor Indflydelse paa Landenes Naturforhold, hvorledes Betingelsen for, at et Folk skal

kunne naa nogen Udvikling, er, at det danner en Stat, og at denne for at kunne bestaa og udvikle sig, maa have et bestemt Omraade, der helst maa fremtræde som en rumlig Enhed, saa at dets Beboere ogsaa ved Naturforholdenes Karakter føler sig sammenknyttede. Forfatteren kommer herved tillige ind paa at omhandle, hvad der bør forstaaes ved naturlige Grænser, og godtgør, at Sunde, Fjordarme og andet fredeligt Vand i ældre Tid mere havde Evne til at forbinde end til at adskille, idet Sejladsen paa dem var lettere end Færdsel paa Hesteryg eller med Vogn. Han omhandler endvidere, hvorledes et Lands Naturforhold vil være stærkt bestemmende for det dør boende Folks Levevis, om han end ikke vil samstemme med, at Jordbund og Naturomgivelser lige ud bestemmer og former Folkets Karakter og Historie, idet han udtaler, at hvor dyb end Naturens Paavirkning er, bliver den dog kun et enkelt Moment blandt alt det, som fører Menneskene frem paa den historiske Sti. Sjælen er ikke det blotte Spejlbillede af Omgivelserne, og den ejer lige saa megen Trods som Føjelighed.

Forfatteren gaar derefter over til i Bogens følgende Kapitler at omhandle den Betydning, som Menneskenes Kundskab om Jorden har haft for deres Historie og Udvikling, og han fremstiller, hvorvidt denne Kundskab strakte sig i Oldtiden, i Middelalderen i Tiden før de store Opdagelser, i Opdagelsernes Tidsalder i det 15. og 16. Aarhundrede, i det 17. og 18. Aarhundrede og endelig i den nyeste Tid, og hvilke Fremskridt, der er gjorte i hvert af disse Tidsrum.

Selv den, der har beskæftiget sig meget med geografiske Sager, vil utvivlsomt i hine Kapitler kunne finde et og andet, der har været ham ubekendt eller ikke har staaet for ham saa klart, som Forfatterens Fremstilling bevirker det. Der kan vel være et og andet Æmne, som han kunde ønske med optaget, fordi det ogsaa har været medvirkende til i en ikke ubetydelig Grad at fremme Udviklingen, saaledes især for den nyeste Tid, der kun er meget summarisk affattet; men i det Hele maa dog den Begrænsning, som Forfatteren har valgt, anerkendes.

Fra alle der interesserer sig for Geografien, fortjener Forfatteren megen Tak, derhos ogsaa for Listerne over de udførligere Værker, som han henviser til.

Den anden af de ovennævnte Bøger, *Etnogra-*

fien, har navnlig Interesse for dem, der beskæftiger sig med den gamle Geografi.

Forfatteren har i den først afhandlet de vigtigste af de almindelige Forhold, som er at tage i Betragtning ved Studiet af Etnografi. Efter en Indledning, hvori der paavises Etnografiens store Vigtighed for Historien, idet den giver Kundskab om Folkenes indbyrdes Slægtskab og Afstamning og paa mange Maader belyser Folkeslagenes Individualitet og Psykologi, omhandles Begreberne Antropologi og Etnografi og derunder Spørgsmaalet om, hvorvidt de menneskelige Sanser i Tidernes Løb har undergaaet en Udvikling, samt Menneskeslægstens Ælde. Endvidere omhandles Menneskeslægstens Enhed og derunder de fysiske og aandelige Egenskaber, der kan vejlede ved Menneskenes Inddeling i Racer og Folkeslag, og endelig det etnografiske Studiums Betydning for Kulturhistorien og derunder nogle Undersøgelser om Ægteskabets og Ejendomsrettens Historie.

Den anden, noget større Del af Skriftet omhandler de enkelte Folk og deres Slægtskab, og Forfatteren deler Fremstillingen efter, hvad der angaar de forskellige Ætter med deres Underafdelinger af Klasser og videre under disse Stammerne. Der fremsættes saaledes de altraaværdigste Oplysninger om den indo-evropæiske (naiske) Æt med Underafdelingerne den indiske Folkeklasse, de eraniske Folk, den græske Klasse, den illyriske (albanesiske) Klasse, den italisk-romanske Klasse, den keltiske Klasse, den germanske Klasse og den baltisk-slaviske Klasse.

Endvidere omhandles den semitiske Æt med dens to Klasser, den nordlige (Assyrer, Babyloner, Hebræer, Aramæer) og den sydlige, Araber (Ismaeliter) og Sydaraber (Sabæer, Himjariter), den kamitiske Æt med Klasserne Ægyptere, Libyer eller Berber og Æthioper, den mongolske Æt med sine Underafdelinger Tunguser og Mandsjurer, den mongolske Klasse, den tyrkiske Klasse, den finsk-ugriske Klasse og Samojeder, endelig de øvrige Ætter, Kinesere, Dravider, Japanesere, Avstralnegre, Papuaer, Melanesier, Malajer, arktiske Folk i Asien og Amerika, Amerikas oprindelige Befolkning (Indianere), Negre, Hottentotter og Buskmænd.

Medens Etnografien som oftest kun i ringe Grad beskæftiger sig med de Folk, som har grebet ind i Verdenshistorien eller baaret Menneskehedens Udvikling, har Forfatteren fortrinsvis beskæftiget sig med disse og derfor ogsaa forholdsvis

udførligt omhandlet de Stammer og videre Underafdelinger af disse, hvori de kan deles, saaledes f. Eks. for den baltisk-slaviske Klasse den baltiske (litauisk-lettiske) Stamme (Litauer, Letter, Fortidens Preussere) og den slaviske Stamme, der videre maa deles i en østlig-sydlig Afdeling (Russer, Bulgærer, Serber og Kroater, Slovener (Vinder)) og i en vestlig Afdeling (Polakker, Tsjecher, Slovakere, Sorber og Vender).

Der er derhos tilføjet de nødvendigste Oplysninger om nogle Folkeslag i Evropa, som ikke kan henføres til den ariske Æt (Basker, Oldtidens Skythier) og om de uddøde Folk af den mongolske Æt (Hunner, Avarer, Fortidens Balgærer og Kazarer).

Derimod er al nærmere Omtale af de vilde Folk eller Naturfolkene forbigaaet.

Ved Udvikling af de enkelte Folks historiske Afstamning, for saa vidt Kundskab derom haves, og ved Sammenstillinger af de af dem talte Sprog er der saaledes kortfattet gjort Rede for det vigtigste især angaaende de i Evropa boende Folk og Folkene af den semitiske Æt, og forholdsvis let faas derved et Overblik over Tilstandene paa de forskellige Tidspunkter.

Ligesom i Kundskaben om Jorden findes i Etnografien Forlegnelser over de vigtigste Skrifter, som udførligere belyser de enkelte, i Bogen omhandlede Forhold.

Emil Madsen.

N. Hartz: Bidrag til Danmarks tertiere og diluviale Flora. Danm. geol. Unders. II R. Nr. 20. 1909. (292 S. + Atlas m. 13 Tvl.)

Denne Afhandling giver en Oversigt over alt, hvad der vides om Udviklingen af Danmarks Planteverden fra de ældste Tider til og med Istiden; de de fleste Undersøgelser i den Retning er foretagne af Forfatteren selv, som hermed har udført et overordentlig stort og fundamentalt Arbejde. De ældste danske Rester af højere Planter (udenfor Bornholm) stammer fra den jydsk Cementsten og fra Brunkullene, de er imidlertid ret sparsomme og giver kun et ufuldkomment Billede af Landets Flora i Tertiertiden. Fra Istiden har man derimod gennem de talrige interglaciale Dannelser opnaaet at faa en udstrakt Kendskab til den Tids Planteverden, der undertiden har haft et rent arktisk Præg, mens den til andre Tider tyder paa, at Klimaet har været mindst ligesaa varmt som i Nutiden.